

Veliki sjeverni rat (1700.-1721.) i pad političke dominacije kraljevine Švedske

Potnek, Stjepan

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:223917>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski Fakultet Osijek
Odsjek za povijest
Prijeđiplomski studij Povijesti i Pedagogije

Stjepan Potnek

**Veliki sjeverni rat (1700.-1721.)
i pad političke dominacije kraljevine Švedske**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Igor Josipović

Osijek, 2024.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski Fakultet Osijek
Odsjek za povijest
Prijediplomski studij Povijesti i Pedagogije

Stjepan Potnek

**Veliki sjeverni rat (1700.-1721.)
i pad političke dominacije kraljevine Švedske**

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, znanstveno polje povijesti,
znanstvena grana hrvatske i svjetske ranonovovjekovne povijesti

Mentor: doc. dr. sc. Igor Josipović

Osijek, 2024.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 16.9.2024.

Stjepan Potnek, 0122236307

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Poznato je kako se Veliki sjeverni rat odvijao na području Baltika od 1700. do 1721. godine. U tom sukobu su se Danska, Poljsko-Litavska Unija i Rusko Carstvo udružili protiv Švedskoga kraljevstva koje je tada bila vodeća vojna sila na području Sjeverne Europe. Sukob je nastao u pokušaju obuzdavanja moći Švedskoga kraljevstva kojim je tada vladao maloljetni kralj Karlo XII.. Dodatni motivi koji se spominju kao povod rata bili su povrat starih posjeda u ruke susjednih država Švedskoga kraljevstva i stjecanje određenih povlastica na Baltiku. Švedski neprijatelji vjerovali su u brzu pobjedu, podcjenjujući malodobnoga kralja koji je na početku rata izvojevao velike pobjede. Cijeli tijek rata preokrenuo se na stranu Karlovih neprijatelja 1709. godine. Tada je u bitci kod Poltave ruski car Petar I. pobedio švedsku vojsku i nanio težak poraz vojsci Karla XII.. Tijekom Karlova egzila u Osmanskom Carstvu, „Nordijskoj ligi“ pridružila se Prusija pod vodstvom Fridrika I. i Engleska na čelu s kraljem Georgeom I. od Hannovera. Od 1709. do 1721. godine, Švedska je samo gubila svoji teritoriji i posjede koje su ju činile velesilom, a rat je okončan mirom u Nystadu između Ruskog Carstva i Švedskog kraljevstva. Tim mirovnim sporazumom Švedsko kraljevstvo odstupa s mjesta vodeće vojne i političke sile Baltika te na to mjesto konačno dolazi Rusko Carstvo na čelu s dinastijom Romanov.

Ključne riječi: Veliki sjeverni rat, Švedsko kraljevstvo, Karlo XII., Petar I., bitka kod Poltave, mir u Nystadu

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Politički odnosi na Baltiku	3
3. Savez triju kraljeva	6
4. Početni vojni sukobi i dominacija Šveđana	8
5. Borbe protiv Augusta II. i invazija Poljsko-Litavske unije	10
6. Borbe protiv Petra I. Velikog i bitka kod Poltave	12
7. Nastavak rata i smrt Karla XII	14
8. Mirovni sporazum i posljedice rata	16
9. Zaključak	17
10. Popis literature	18

1. Uvod

Švedska je u 17. stoljeću osvojila velike količine zemlje na štetu susjednih država koje su ju okruživale. Novim posjedima i mnogim privilegijama dosegla je status velesile na području Baltika. Početkom 18. Stoljeća Švedska je sudjelovala u dugogodišnjem sukobu protiv Ruskoga Carstva, Danskog Kraljevstva i Poljsko-Litavske unije. Taj sukob se naziva Veliki Sjeverni rat te je u historiografiji poznat i pod nazivom Nordijski rat, koji je bio jedan od serijala sukoba u ratu za Španjolsko nasljeđe.

Cilj rada je prikaz kako je Švedska Velikim Sjevernim ratom i mirom koji je uslijedio nakon sukoba izgubila svoju moć, posjede i status nekadašnje velesile. Glavno istraživačko pitanje na koje rad odgovara je kako je Švedsko kraljevstvo izgubilo ugled i moć, a druga pitanja na koja će rad odgovoriti su Kako je Švedsko kraljevstvo uopće postiglo moć? Koji su razlozi sklapanja Nordijske lige između kraljevima Frederikom IV., Petrom I. i Augustom II.? Kako je ishod u bitci kod Poltave 1709. godine utjecao na daljnji tijek rata? Koje su posljedice za Švedsko kraljevstvo nakon *mira u Nystadu* 1721. godine?

Rad je podjeljen na devet poglavlja, „Politički odnosi na Baltiku“ prikazuje odnos Švedskog kraljevstva s njezinim susjedima od vremena Gustava II. Adolfa do vremena vladavine Karla XI. Poglavlje „Savez triju kraljeva“ govori o razlozima sastavljanja „Nordijske lige“ i cilju saveza te osobnim interesima njezinih članova. Sljedeće je poglavlje „Početni vojni sukobi i dominacija Švedske“ u kojem je opisan početak rata i uspješnost Karla XII. na bojnome polju. „Borbe protiv Augusta II. i invazija Poljsko-Litavske Unije“ je prikaz kako su se borbe vodile i izvan okvira Švedske, te zbacivanje Augusta II. sa vlasti. „Borbe Protiv Petra I. Velikog i bitka Poltave“ jest poglavlje koje govori o pokušaju Švedske krune u osvajanju Rusije, koje će završiti s katastrofalnim posljedicama za Šveđane. „Nastavak rata i smrt Karla XII.“ prikazuje i opisuje stanje u kojem se Švedsko kraljevstvo nalazilo nakon poraza kod Poltave 1709. godine, ali i nastavak rata u kojem će umrijeti Karlo XII.. „Mirovni sporazumi i posljedice rata“ posljednje je poglavlje koje oslikava posljedice mirovnih sporazuma i samog rata koje su neke države uzdignile, a neke obrisale sa političke scene.

Od korištene literature treba istaknuti knjigu Roberta Nibseta Baina *Charles XII and the Collapse of the Swedish Empire, 1682-1719* iz 1912. godine. Iako se ovo djelo prije svega ističe svojom godinom nastanka, ono prikazuje cijeli Veliki Sjeverni rat u najbitnijim crtama te s najvažnijim informacijama u usporedbi s novijim historiografskim radovima, stoga je

navedena knjiga poslužila kao polazišna točka za daljnje istraživanje. Ukratko, ono je djelo engleskog povjesničara Baina prikazuje vladavinu i švedskoga kralja Karla XII. Rat je prikazan od početka do smrti Karla XII. i sva aktualna zbivanja u tom razdoblju. Sljedeća jedinica literature koju je potrebno izdvojiti jest knjiga Paula Lockharta *Sweden in the seventeenth century* iz 2017. godine. Ovo djelo američkog povjesničara koje prikazuje uspon Švedskoga kraljevstva od Gustava Vase do Karla XI. te je stoga odlično poslužila za kontekstualizaciju uspona Švedske na razinu najveće sile Baltika te prikaz odnosa te države sa susjednim zemljama na Baltiku. Uz knjige su u radu korišteni članci od kojih se ističe članak poljskoga povjesničara Paweła Krokosza "Difficult alliance. Polish–Lithuanian Commonwealth and Russia against Sweden during the Great Northern War (1700–1721)". Taj članak, također, prikazuje Veliki sjeverni rat, ali uz to prikazuje još događanja i sukobe u Poljskoj za vrijeme rata i odnos Poljsko-Litavske Unije sa Švedskim kraljevstvom i Ruskim Carstvom, ono je u radu korišteno za interpretaciju švedskih odnosa prema Poljsko-Litavskoj Uniji.

2. Politički odnosi na Baltiku

Veliki Sjeverni Rat nije započeo iznenada, već je navedeni sukob bio vrhunac različitih teritorijalnih sporova i sukoba na Baltiku. Naime, Švedsko kraljevstvo nije oduvijek bila velesila, već su sile na Baltiku puno prije tog sukoba su bile Danska, Poljsko-Litavska unija i Rusko Carstvo.

Kako bi se mogle razumijeti motivacije Ruskoga Carstva, Poljsko-Litavske Unije i Danskog Kraljevstva, potrebno je napraviti pregled razdoblja uspona Švedskog kraljevstva koje je prethodilo tom velikom sukobu. Ne može se govoriti o povijesti Švedske bez spominjanja kralja Gustava II. Adolfa koji je značajno proširio teritoriji svog kraljevstva. Naime, za vrijeme *Doba nevolja* u Rusiji, Poljska i Švedska su se zainteresirale za Rusiju, postavljajući svoga čovjeka na prijestolje kako bi se upleli u dinastiju i ostvarili jači utjecaj nad carevinom. U slučaju Švedskoga kraljevstva, najozbiljniji kandidat za prijestolje bio je Erik Filip, mlađi sin Karla IX. U interesu Švedskoga kraljevstva bilo je smanjenje moći Ruskoga Carstva koje je svojom blizinom ugrožavalo Švedsko kraljevstvo. U pregovorima u Viborgu koja su trajali od 1613 do 1614. godine, Rusko je Carstvo odbilo zahtjeve Gustava II. Adolfa koji je tražio provincije Kexholm¹ i Ingriju². Odbijanjem zahtjeva uslijedio je rat protiv Ruskoga Carstva. Rat je završio švedskom pobjedom nad Rusima i *mirom u Stoblonovi* 1617. godine. Navedenim mirovnim sporazumom Gustav II. Adolf je povukao kandidaturu mlađega brata na rusko prijestolje u zamjenu za željene provincije.³ Tim mirom, Švedsko kraljevstvo dobilo je cijelu Ingriju i Finski zaljev, što je u potpunosti odsjeklo Rusko Carstvo od Baltičkog mora te je to Rusima onemogućilo značajnije sudjelovanje u Europskoj trgovini.⁴ Nedugo nakon toga, točnije 1621. godine, izbili su sukobi s Poljskom zbog vjerskih različitosti te je Gustav II. Adolf odlučio napasti kroz Livoniju⁵. Osvojio je Rigu koja je bila jedna od važnijih trgovačkih luka na Baltiku, a glavni izvoznik je bila Poljsko-Litavska Unija.⁶ Bili su to trenuci u kojima se Švedska širila, ali prava prilika za potvrdu vlastite veličine pojavila se u Tridesetogodišnjem ratu. *Mirom u Westfaliji* 1648. godine, Švedska je dobila Zapadnu Pomeraniju, Wismar,

¹ Kexholm- današnji grad Priozersk i regija koja se nalazi na sjeverozapadnoj obali jezera Ladoga u Rusiji

² Ingrija- Povijesna regija duž Finskoga zaljeva, koja se prostirala na sjeveru do jezera Ladoge, a na zapadu do rijeke Narve i Estonije

³ Paul Lockhart, *Sweden in the seventeenth century*. (Bloomsbury Publishing, 2017), 41.- 42.

⁴ Anja Devčić, „ŠVEDSKA U 17. STOLJEĆU“ (diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2016), 23.

⁵ Livonija-povijesna pokrajina između Čudskoga jezera (Peipus) i Baltičkoga mora (Riški zaljev), na području današnje Estonije i Latvije.

⁶ L. R. Lewitter, „Russia, Poland and the Baltic, 1697–1721.” *The Historical Journal* 11, no 1 (1968), 3.

Bremen-Verden i još neke teritorije preko kojih je upravljala rijekama Odrom, Weserom i Labom. Nasljednici Gustava II. Adolfa nastavili su širiti teritorij svoje kraljevine. Naime 1648. godine dolazi do ustanka kozaka u Ukrajini koja je većim dijelom bila pod poljskom nadležnošću, stoga se poljska država počela raspadati. Pobunu je odlučio iskoristiti novi ruski vladar Aleksej Romanov koji je podržavao pobunu u korist svoje države, preciznije, njezine ekspanzije. Za vrijeme vladavine kralja Karla X. došlo je do ponovnih sukoba sa susjednim državama. Zbog brze ruske ekspanzije prema zapadu, kako bi došli do Baltičkoga mora, Karlo X. je morao pojačati pažnju za istočnim posjedima.

Napao je istočnu Prusku koja je tada bila dijelom Poljske te je pod svoju vlast stavio gradove Poznanj, Varšavu, Krakov i tako spriječio rusko napredovanje i prijetnju. Napredovanje Švedske uzdrimalo je Dansku i Nizozemsku. Nakon čega su savez sklopili Rusi i Poljaci te su zajedničkim snagama odlučili izvršiti protunapad na Švedsku, odnosno Livoniju, Igriju i Estoniju. Karlo X. je uspješno obranio svoje kraljevstvo od rusko-poljskog napada, ali se Danska odlučila umješati u sukob, napadajući Švedsku 1657. godine. Upala je u srce Švedske kroz njezine njemačke i norveške posjede. Taj sukob završio je 1658. godine *mirom u Roskildeu* pobjedom Karla X., nakon što je danski kralj Fridrik III. tražio primirje. Švedska je dobila pokrajinu Halland, Skaniju i Blekinge te strateški važan otok Gotland kojim su Šveđani omogućili plovidbu svojim flotama u južnom središtu Baltika, a Poljaci su im priznali vladavinu nad Livonijom.⁷ Novostečenim provincijama od Norveškog kraljevstva su dobili bogate plodne zemlje, a bez njih Norveška nije mogla držati Sund pod svojom kontrolom.⁸ Švedska je nakon tog sporazuma kontrolirala područje koje se protezalo od Sounda na zapadu do Rigijskog zaljeva na istoku.⁹ Za vrijeme vladavine Karla X. Švedska je dostigla teritorijalni vrhunac. Nakon Karla X. na vlast dolazi njegov sin Karlo XI.. Njegova vladavina, također je bila obilježena sukobima s Danskom i Brandenburgom. Naime, tadašnji francuski kralj Luj XIV. napao je Nizozemsku, a uz nju su stali Sveto Rimsko Carstvo, Brandenburg i Danska. Kao saveznik Francuskog kraljevstva Karlo XI. trebao je stati uz Luju XIV., taj sukob naziva se Skanskim ratom, iako je vođen na više frontova, a ne isključivo u provinciji Skaniji. Na zahtjev Luja XIV., Švedska je trebala poslati svoju vojsku u Njemačku. Pod zapovjedništvom Karla Gustava Wrangela, brandenburška vojska je porazila švedske snage u bitci kod

⁷ Karlo Kimer. "Karlo XII. – životni vijek proveden u ratu." *Essehist* 10, br. 10 (2019), 55.

⁸ Lockhart, *Sweden in the seventeenth century*, 98.

⁹ Hanno Brand, „Baltic connections: changing patterns in seaborne trade, C. 1450–1800.“ In *Baltic Connections* (3 vols.) 2007, pp. 1-23.

Fehrbellina 1675. godine.¹⁰ Navedeni poraz Šveđana motivirao je Dansko kraljevstvo, koje je počelo slati pomoć Brandenburgu i ostvarivati pomorske pobjede nad Šveđanima. Tadašnji kralj Danske Kristijan V. odlučio je pokrenuti svoju rekonkvistu izgubljenih baltičkih posjeda. On je stoga, 1676. godine, počeo slati svoje snage do provincije Skane, a drugu vojnu silu je poslao na Bohuslän. Obje sile ostvarivale su značajan napredak. U bitci kod Halmstada 1676. godine, Šveđani su uspjeli zaustaviti danski proboj kroz švedski teritorij, a konačan poraz Kristijana V. dogodio se u bitci kod Lunda u prosincu 1676. godine.

Nakon tog sukoba uslijedili su mirovni pregovori u kojima je posredovala sama Francuska. Mirovnim ugovorima Švedsko kraljevstvo je prošlo gotovo neoštećeno. Naime, Danska se odrekla svih posjeda koje je osvojila u ratu, a elektor Brandenburga Fridrik Wilhelm zadržao je samo manji dio Pomeranije. Švedska je zadržala svoje posjede u Njemačkoj, kao što su bili Wismar, Greifswald, Bremen, Verden i Stralsund.¹¹

Ovim kratkim pregledom Švedske povijesti 17. stoljeća, prikazani su odnosi Švedske i njezinih susjeda. Kraljevstvo je tako postepeno gradilo svoj ugled, moć i proširivalo teritorije na štetu susjednih država, uključujući Dansko kraljevstvo, Poljsko-Litavsku Uniju i Rusko Carstvo.

¹⁰ Devčić, „ŠVEDSKA“, 49.

¹¹ Lockhart, *Sweden in the seventeenth century*, 121.

3. Savez triju kraljeva

Stari protivnik Švedske bilo je Dansko kraljevstvo koje je htjelo vratiti svoj položaj na geopolitičkoj karti Baltika i zbaciti s vlasti vojvode Holestein-Gottropa, koji su vladali pokrajnom Holestein na sjevernoj granici između Njemačke i Danske, dinastija koja se preko ženidbenih veza uspjela povezati sa Švedskom krunom.¹² Osim svrgavanja vojvode Holestein-Gottropa, Dansko kraljevstvo je željelo vratiti izgubljene posjede vladara Fridrika III. koji je vladao Danskom u vrijeme ratova protiv švedskoga kralja Karla X., točnije, htjeli su vratiti provinciju Halland i Skanske posjede. Problem je bio u tome što Poljska i Rusija tada vodile sukobe protiv Osmanskog Carstva na jugu Europe. Elektor Saske August I. bio je jedan od saveznika Frederika IV. u borbi protiv Švedske, a kraljem Poljske postao je tek 1697. godine kada je uzeo krunidbeno ime August II.¹³ Tadašnjem danskom kralju Frederiku IV. ukazala se prilika 1699. godine za sklapanje saveza s ruskim carem i poljskim kraljem. Mirom u Srijemskim Karlovcima Poljska i Rusija izbavljene su iz rata protiv Osmanlija. Oni su također bili željni rata protiv Švedske. Glavna figura u sastavljanju tajnog savezništva, bio je livonijski plemić Johan Reinhold Patkul koji nije priznavao Švedsku vlast nad Livonijom. Prilika za sastavljanje tajnoga saveza mu se ukazala 1697. godine kada umire Švedski kralj Karlo XI., a nasljeđuje ga malodobni sin Karlo XII. Patkul je želio iskoristiti mladost i neiskustvo novoga monarha za sastavljanje saveza trojice kraljeva. Danska je u kolovozu 1699. godine ugovorila savez sa Saskom u borbi protiv Šveđana, a u studenom iste godine savezu su pristupile Rusija i Poljska.¹⁴ Savez između Frederika IV., Augusta II. i Petra I. će biti poznata pod nazivom „Nordijska liga“. Cilj lige je bio sasvim jasan, a to je bilo rušenje Švedske prevlasti nad baltičkim zemljama koja se gradila od 1561. do 1661. godine.¹⁵ Iako je liga imala jedinstveni cilj, njezine članice su imali vlastite interese. Poljski kralj i saski elektor, August II., želio je zauzeti, točnije, vratiti Livoniju od Švedske krune, misleći kako će nakon osvajanja regije postati stalni vladar Poljsko-Litavske Unije i imati punu podršku poljske aristokracije, jer je tada titula kralja u Uniji bila funkcija koja se birala, a ne ona koja se nasljeđuje. Naravno, Livonija je u tom slučaju trebala služiti kao luka u kojoj bi Poljsko-Litavska Unija mogla

¹² Devčić, „ŠVEDSKA U 17. STOLJEĆU“, 57.

¹³ R. M Hatton, (1968). *Charles XII of Sweden*. (1968), 3.

¹⁴ Robert Nisbet Bain. *Charles XII and the Collapse of the Swedish Empire, 1682-1719*. (New York: G. P Putnam, 1902.), 53.

¹⁵ Hatton *Charles XII*, 3.

razvijati svoju mornaricu i baviti se trgovinom izvan lučkoga grada Gdnjanska.¹⁶ Iako ekonomski ciljevi nisu bili jedini prioritet novo odabranog poljskoga kralja, on je dao obećanje po *pacti conventi*, da će kao kralj vratiti Poljskoj vlast nad Baltičkim morem što je poznato kao *dominium maris Baltici*.¹⁷

Ruski car, Petar I., tražio je izlaz na Baltičko more. Kada je već uspio osigurati pristup Crnom moru na račun osmanskog teritorija, cilj mu je bio osvojiti provincije Kareliju i Ingriju, na taj način bi omogućio put svojem carstvu, kako bi mogao izgraditi snažnu flotu koja bi vladala Baltičkim morem. Također, osvajanjem Baltika, car Petar bi Rusiju povezo ekonomski s Engleskom i Nizozemskom te bi trgovinom s navedenim zemljama mogao unaprijediti ekonomiju te bi time uspio ubrzati napredak i modernizaciju vlastitog carstva.¹⁸ To je bilo vrijeme vladavine malodobnog Karla XII. u Švedskoj koji je na tron došao već s petnaest godina. Članice „Nordijske lige“ podcijenjivale su mladoga kralja te su odlučile napasti Švedsku na dvije fronte.

¹⁶ Paweł, Krokosz. "Difficult alliance. Polish–Lithuanian Commonwealth and Russia against Sweden during the Great Northern War (1700–1721) – an introduction to the problematic." *Open Military Studies* 2, no. 1 (2022): 248-264. 249.

¹⁷ Lewitter, "Russia, Poland and the Baltic" , 10.

Dominium maris Baltici (lat.)- izreka kojom su se iskazivale poljske (druga pol. XVI. st.) i švedske (u XVII. st.) težnje prema baltičkom području.

¹⁸Edvard Štimac. "Uspon Rusije u 18. stoljeću – Veliki sjeverni rat." (Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2017), 26.

4. Početni vojni sukobi i dominacija Šveđana

Napadom Frederika IV. 22. veljače 1700. godine te zauzimanjem vojvodstva Hølestein-Gottropa započeo je sukob poznat kao Veliki sjeverni rat. S druge strane Baltičkog mora, August II. je sa svojim trupama počeo opsjedati grad Rigu koja se nalazila u Livoniji. Zbog svog strateški povoljnog smještaja uz rijeku Dagvu koja se ulijevala u Baltičko more i omogućavala kruženje dobara i robe, nazivala se „Dragocijenim draguljom Švedske krune“.¹⁹ Suočen s dvama napadima na različitim strana, Karlo XII. se odlučio posvetiti prvo Dancima i Frederiku IV. Uz pomoć nizozemskih i britanskih brodova, Šveđani su se pod vodstvom Karla XII. iskrcali na obalama Zealanda ljeta 1700. godine, kako bi krenuli u kontraofenzivu prema Kopenhagenu.²⁰ Švedsko napredovanje protiv Danaca dovelo je Frederika IV. u nezavidnu situaciju, koji na kraju biva poražen te 18. kolovoza 1700. godine potpisuje s Karlom XII. *primirje u Travelandu*. Prema tom sporazumu, Danska je trebala vratiti sva područja koja oduzela Švedskoj. Danska je bila eliminirana iz Nordijske lige, pa se tako švedski kralj odlučio zaputiti prema Rigi. Grad je bio pod zaštitom švedskog garizona u Livoniji, koji se uspijevao obraniti i prisiliti Augusta II. na opsadu. Dok se Karlo XII. borio protiv Danaca, Rusi su započeli opsjedati Narvu. Car Petar I. vjerovao je kako je Narva, obalni grad, bio ključ za osvajanje Ingrije koji je omogućavao izlaz na Baltičko more.²¹ Pripremajući se za pohod na Livoniju, Karlo XII. shvaća da je Narva pod većom opsadom od Rige, stoga se odlučio prvo obračunati s Rusima i njihovim carem. Obje vojske baltičkih velesila susrele su se kod Narve 30. studenog 1700. godine. Švedska je vojska iskoristila snježnu mećvu kako bi se vješto sakrila od direktnog napada neprijateljskih snaga. Šveđane je poslužilo i moderno naoružanje toga doba po kojem su bili nadaleko poznati.²² Usprkos pokušajima brojnih generala i željama za obustavom napada, Karlo XII. je naredio frontalni juriš *karolinera* kroz mećavu. Tog dana Šveđani su nanijeli veliki gubitak Rusima.²³ Petar I. se nakon takvog stravičnog poraza povukao u Rusiju i na određeno vrijeme se povukao iz rata, ali ne i iz nordijske lige kao što je to napravio Federik IV.

Nakon pobjede nad Rusima i Petrom I., švedski kralj se mogao posvetiti Poljacima i obrani Rige. Livonijski garizon koji je branio Rigu od Augusta II. i njegovih trupa, bio je pod

¹⁹ Lewitter, "Russia, Poland and the Baltic", 3.

²⁰ Robert K. Massie, *Peter the Great: His Life and World*, (New York, 1981), 315-317.

²¹ Massie, *Peter the Great: His Life and World*, 318.

²² Loren Carrica. "Peter the Great vs. Charles XII of Sweden in the Great Northern War." (Undergraduate Research Journal, University of Nebraska, 2017), 1.

²³ Hendrich van Loon, *Povijest čovječanstva* (Zagreb : Mozaik knjiga, 2003, preveo Ivo Hergešić), 255.

zapovijedništvom livonijskog guvernera Erika Dahlberga.²⁴ Švedska vojska pod zapovijedništvom Karla XII. je prešla rijeku Dvinu, navedena je rijeka bila veoma blizu napadnutne utvrde. U bitci za Rigu koja je uslijedila, rusko-saksonske snage su bile poražene, bila je to pobjeda kojom je Švedsko kraljevstvo uspjelo konsolidirati svoju vlast nad Livonijom.

²⁴ Nisbet Bain. *Charles XII and the Collapse*. 57.

5. Borbe protiv Augusta II. i invazija Poljsko-Litavske unije

Pobjede nad članovima Nordijske lige navele su Karla XII. na dublji prodor u Poljsku s ciljem pobjede nad saksonskom vojskom u njihovoj državi. Važno je za napomenuti kako je Poljsko-Litavska Unija bila neutralna za vrijeme Velikog sjevernog rata, a elekorska država Saska bila je u sukobu sa Švedskom. Razlog tomu jest taj što je Poljskom-Litavskom Unijom vladala aristokracija, odnosno njihov sabor s vlastitom vojskom, a kralj se birao na izborima. Razlog prodiranja u Poljsku i Sasku bio je od strateške važnosti. Naime, prije nego što bi se sukobio s Petrom I., Karlo XII. je prvo trebao osigurati svoje bočne položaje i uspostaviti bolju rutu opskrbe novim pojačanjima i potrepštinama.²⁵ Šveđani su 1702. godine prodrijeli u Poljsku i to bez ikakva otpora te su s lakoćom osvojili Wilno, Krakov i Varšavu.²⁶ Veći sukob se dogodio na mjestu Kliszów kod kojeg su se August II. i Karlo XII sukobili 9. srpnja 1702. godine. Šveđani su opet bili brojčano nadjačani, ipak se u toj bitci posebno istaknulo vojno znanje Karla XII. Kralj je dao naredbu za napad na desno krilo Augustove vojske, koje je bila dobro smještena na brdu. Napad se izveo iznimno brzo i Saksonska se vojska počela raspadati pri bijegu.²⁷ Pobjeda nad Saksoncima omogućila je Karlu XII. svrgavanje Augusta II. sa prijestolja Poljsko-Litavske Unije. Takva se ideja nije sviđala poljskim plemićima koji su podupirali svog legitimnog kralja. Šveđani su odlučili provesti neko vrijeme u Poljskoj kako bi odmorili od konstantnog ratovanja što je Karlu XII. omogućilo prebrojavanje, regrupiranje i obnovu snaga za daljnje pohode. Šveđani su uspjeli svrgnuti Augusta II. s trona i na vlast su 1704. godine postavili Stanisława Leszczyńskoga uz pomoć poljske aristokracije. Stanisław je Šveđanima služio kao marionetski vladar koji je odgovarao interesima Švedskoga kraljevstva. Rezultat pojave novoga kralja bio je građanski rat koji je izbio između dvije struje koje su se oformile u Poljskoj. Dvije spomenute strane bile su Varšavska konfederacija, koja je podupirala vlast marionetskog kralja i Sandomierska konfederacija, koju je osnovao August II. sa svrhom oslobađanja Poljske od Šveđana.²⁸ Određeni plemići ostali su uz svog starog vladara zbog njegovog legitimiteta i konezvativne ideje općeg opstanka države neovisne od okupatora. Karlo XII. je nakon toga svom generalu Rehnskiöldu izdao naredbu za napad na gradove Leipzig i Dresden koje je na kraju pokorio.

²⁵ Carrica, "Peter the Great vs. Charles XII of Sweden", 2.

²⁶ Anja Devčić, „ŠVEDSKA“, 58.

²⁷ Robert Nisbet Bain. *Charles XII and the Collapse*, 102.

²⁸ Krokosz. "Difficult alliance“, 249.

Takvim švedskim napredovanjem August II. bio je prisiljen na mirovni sporazum. Sukob Karla XII. i Augusta II. je potrajao sve do 13. listopada 1706. godine kada je svrgnuti kralj potpisao *ugovor u Altranstädtu* kojim se odrekao svoje krune i prijestolja. Još jedan član nordijske lige bio je poražen što je značilo da je glavni protivnik Karla XII. bila još carska Rusija. Šveđani su u Saskoj boravili još godinu dana, kako bi se pripremili za konačan sukob protiv Petra I i njegove vojske.

6. Borbe protiv Petra I. Velikog i bitka kod Poltave

Dok je Karlo XII. bio zauzet borbama u Poljskoj, Petar I. je iskoristio izbivanje švedskoga kralja i odlučio se na nastavak rata. U ljeto 1704. godine sa svojom vojskom je osvojio utvrde Narvu i Tartu. Pohodi ruske ratne mornarice bili su uspješni protiv Šveđana jer je Petar I. uspio osvojiti Kareliju, Ingriju, Estoniju i Livoniju s njezinom glavnom lukom Rigom, što je značilo da je Rusija uspjela osigurati izlaz na Baltičko mora.²⁹ U to vrijeme dovršena je izgradnja Sankt Petersburga te je Petar I. prenio svoju prijestolnicu ondje kako bi bio bliže Europi te kako bi lakše kontrolirao novostečenu baltičku obalu. Nije samo iskoristio vrijeme za osvajanja, nego je također učio iz svojih prethodnih pogrešaka iz 1701. te je odlučio modernizirati Rusku vojsku po europskim standardima. Nakon što se napokon probio do Baltičkog mora, Petar I. je odlučio okončati rat te je ponudio primirje Karlu XII.. Švedski kralj nije želio pristati na takvo primirje, već je želio izvršiti odmazdu zbog ruskih osvajanja te se 1707. počeo pripremati za vojne pohode na području Rusije. Problem je što je zima razrijedila švedske snage, no usprkos gubitcima i manjku financijskih sredstava, Karlo XII. je odlučio izvršiti invaziju na Rusiju. U lipnju 1708. godine, Karlo XII. je u bitci kod Holowczyna odnio pobjedu kojom su Šveđani otvorili put do Dnjepra.³⁰ Od te bitke Petar I. se počeo koristiti taktikom „spaljene zemlje“. Navedena je taktika u svojoj srži služila za onesposobljavanje neprijateljske vojske jer se zbog spaljenih farmi i zemlje protivnik nije mogao koristiti resursima napadnute države koji su pri vojnim pohodima bile iznimno korisne.

Od Holowczyna su se događali samo manji okršaji, a druga velika bitka odvila se 28. rujna 1708. godine kod Lesnaje u blizini jezera Limena u Rusiji. Bitka je rezultirala švedskom „pirovom“ pobjedom, a Rusi su uspjeli izboriti stratešku pobjedu koja će se ispostaviti bitnijom u kasnijem tijeku rata. Uspjeli su nanijeti velike gubitke Karlu XII. te je ruska vojska nakon toga brojčano bila znatno jača od švedske.

Karlo XII. odlučio je ratovanje premjestiti u Ukrajinu kako bi pojačao svoju vojsku jer je pronašao saveznika u hetemanu Ivanu Mezepe iz Baturine koji je vodio ustanak kozaka protiv Ruskoga cara, što je zapravo švedski vladar mogao strateški iskoristi. Mezepe je stupio u kontakt s Karlom XII. preko poljskog marionetskog kralja Stanisława Leszczyńskoga.³¹ Petar

²⁹ Vedrana Šimić. "Rusija u doba Petra Velikog." *Rostra*, vol. 13, br. 13, 2022, str.154.

³⁰ Bain. *Charles XII and the Collapse*, 160.

³¹ Bain. *Charles XII and the Collapse*, 169.

I. je to shvatio kao veleizdaju i odlučio se sukobiti s Mezepom te je poslao svog generala Aleksandra Menšikova u Ukrajinu. General je došao do prijestolnice kozaka i spalio Baturin do temelja. Tako su Rusi uspjeli onesposobiti kozake, Mezepu i švedskoga monarha.

Karlo XII. je odlučio prezimiti kako bi se mogao pripremiti za bitku koja će odlučiti o sudbini Baltika, no problem je bio što su zalihe i pojačanje bili udaljeni, a i tijekom zime je ostao bez polovine vojske s kojom je započeo invaziju. Iako je Ruska vojska brojčano gledajući bila znatno nadmoćnija, Karlo XII. je dalje vjerovao u svoja strateška znanja i konačnu pobjedu. Karlov plan je bio zauzeti Sankt Petersburg i od njega učiniti svojim sjedištem, pa iz njega nastaviti invaziju Ruskoga Carstva. Kako bi mogao ostvariti navedeni cilj, Karlo XII. se trebao prvo obračunati s Petrovim vojnim snagama kod utvrde Poltave.

Prije sudbonosne bitke, Karlo XII. je bio ranjen u petu i zbog svoje ozljede se nije mogao boriti uz bok sa svojim vojnicima kao što je prije mogao, stoga je zapovjedništvo prepustio svom generalu Gustavu Rehnskiöldu. Ruski general Aleksandar Menšikov i Gustav Rehnskiöld našli su se kod utvrde Poltave 27. lipnja 1709. godine, a ishod bitke bio je katastrofalan po Šveđane.³² Brojni vojnici su se predali, a samog kralja su odnijeli s bojnog polja na nosilima. Švedska vojska više nije bila nepobjediva kao u proteklom razdoblju, a to se pokazalo u ishodima navedene bitke. Brojni švedski vojnici izgubili su svoj život na bojnom polju, oni koji to nisu napravili bili su porobljeni ili su se sami predali ruskim snagama, a sam kralj je potražio utočište u Osmanskom Carstvu.

³² Plokhyy, Serhii. "Poltava: The Battle That Never Ends." (*Harvard Ukrainian Studies* 31, no. 1/4, 2009)

7. Nastavak rata i smrt Karla XII.

Nakon Poltave koja je bila bitka prekretnica Velikog Sjevernog rata, Poljska uspijeva okrenuti situaciju u svoju korist. Na vlast se vratio August II. te je poništio sve odredbe *Altranštädskog ugovora* iz 1706. godine.³³ U rujnu 1709. godine Petar I. i August II. ponovno su uspostavili savez protiv Švedske, no savezu su pristupili nove države. Naime, Pruska i Engleska se priključuju koaliciji na čelu s Fridrikom I. i Georgeom I. od Hannovera, a uz njih se vratila i Danska, poništavajući odredbe *Travelandskog sporazuma* iz 1700. godine. Izbivanje Švedskog kralja je opet iskoristio Petar I. osvojivši Rigu, Vyborg te je time završio osvajanje Livonije i Estonije.³⁴ S druge strane, Karlo XII. je svoj boravak u Osmanskom Carstvu, točnije u Moldaviji, iskoristio tako što je sklopio pakt sa sultanom Ahmedom III. protiv zajedničkog neprijatelja – Rusije. Poveden visokim moralom među svojim vojnicima još od Poltave, Petar I. je odlučio napasti Osmansko Carstvo. Ruska i osmanska vojska se susreću 1711. godine kod Prutha, gdje je vojska ruskog cara bila poražena. Takozvani "kratki" Rusko-turski rat okončan je *sporazumom u Adrianopolu* 1713. godine, kojim se Petar I. odrekao Azova i svojih teritorija na Crnom moru, zadržavši Rusiji jedino pristup Baltičkom moru. Krajem godine 1713. Petar se okrenio prema Finskoj, koja je bila pod švedskom vlašću. S osvojenom Finskom, Petar I. je ostvario svoj put do Švedske i time je mogao prisiliti Karla na primirje.³⁵ Uspio je svojom novom flotom zauzeti Borgu i Lybecket, a nakon njih i cijeli južni dio Finske. Po završetku rata za Španjolsko naslijeđe, Karlo XII. se vratio u Švedsku, točnije Pomeraniju, odakle je nastavio voditi rat. Švedska kruna je polako, ali sigurno počela gubiti dijelove svoga teritorija koji ju je činio velesilom na sjeveru. Nakon gubitka Finske, Švedska flota pretrpjela je poraz u pomorskoj bitci kod Ganguta, gdje su Rusi odnijeli veliku pobjedu. Time su preuzeli kontrolu nad cijelim Finskim zaljevom, čime su postali značajan čimbenik u europskoj geopolitici. Prusi i Danci su također sudjelovali u porazu Švedskoga kraljevstva te su osvojili Stralsund i Wismar 1716. godine, što je značilo da je Švedska ostala bez ijednog posjeda u Njemačkoj. Karlo XII. se iz strateških razloga okreće prema Norveškoj odakle su saveznici dobivali nužne resurse za daljnje ratovanje. Utvrda koja mu je zadavala probleme bila je Fredriksten, koju je pokušao osvojiti nekoliko puta. U studenom 1718. godine, švedski kralj je otišao na sudbonosnu opsadu utvrde u Norveškoj.

³³ Robert I. Frost, „Everyone Understood What It Meant’: The Impact of the Battle of Poltava on the Polish-Lithuanian Commonwealth.”, 163.

³⁴ Štimac, "Uspon Rusije.", 51.

³⁵ Štimac, "Uspon Rusije.", 52.

Posljednji se put izložio bojnome polju, kako bi istovremeno mogao nadgledati obrambene linije protivnika i napredak svojih vojnika. U jednom trenutku dobio je hitac u glavu, a do danas je ostalo nerazriješeno je li ubijen od metka neprijatelja ili zalutalog hitca vlastite vojske. Smrt Karla XII. nije zaustavila rat, a njegova sestra Ulrika Elanora preuzela je vladavinu nad Švedskom. Švedske snage su se okupile kako bi ponovno vratile Livoniju i Estoniju, ali je problem bio što su Šveđani bili opkoljeni sa svih strana. Ruska vojska je pustošila švedskom obalom i prijetila samom Stockhlomu, dok su s norveške strane su prijetili Danci.³⁶

³⁶ Šimić, „Rusija u doba Petra Velikog“ . 154.

8. Mirovni sporazum i posljedice rata

Nakon završetka otvorenih sukoba, uslijedili su mirovni pregovori. U studenom 1719. godine, George I. potpisao je mirovni sporazum sa Švedskom koja je kao ratnu odštetu trebala predati Bremen i Verder, svoje posjede u Njemačkoj. Sljedeći su bili Prusi, kojima je Švedska morala ostaviti znatan dio Pomeranije. Mir s Dancima bio je uvjetovan prestankom podupiranja vojvoda Holstein-Gottropa te se Švedska morala odreći svih povlastica koje je uživala u Sundu. Nakon tih mirovnih sporazuma uspjela je zadržati tek manji dio Pomeranije. Zbog gubitka svojih posjeda u Njemačkoj i gubitkom većine posjeda na Baltiku nestalo je Švedsko kraljevstvo koje je nekada držalo prestiž i status ugledne europske velesile te se svelo na krajnje margine sjevera kontinenta napuštajući tako europsku političku scenu. Nadalje, veliki sporazum koji je okončao rat potpisan je između Rusije i Švedske u finskom gradu Nystadu 30. kolovoza 1721. godine. Tim ugovorom Švedska je predala Rusiji Livoniju, Ingriju, Estoniju i Kareliju, dok je Švedskoj ostala samo Finska.³⁷ Švedska nije samo gubila posjede mirovnim sporazumom, već je uspjela izvući i određene utješne povlastice. Kao mala povlastica ugovoreno joj je oslobođenje od plaćanja carine pri uvozu žita iz Livonije, što joj je omogućila Rusija. Tim ugovorom Petar I. dovodi svoje carstvo na razinu velesile Baltika čime je zbacio Švedsko kraljevstvo s položaja moći na tom području. Nije samo završilo vrijeme moći i slave Švedske u vanjskoj politici, već su se unutar države počele provoditi promjene oblika vlasti. S Karlom XII. umrla je apsolutistička vlast i nasljedna monarhija. Ulrika Elanora nije bila nasljedna vladarica, već izborna. Švedska je postala opet izborna kraljevstvo kao što je bila prije dolaska Gustava Vase na vlast.³⁸ Za vrijeme Karla XI. I Karla XII., kraljevstvom se vladalo apsolutistički, odnosno, vladar je držao apsolutnu vlast. Vrijeme apsolutizma je prošlo, a Švedska vlast je reformirana razdobljem „slobode“ kada je uveden parlamentarni način upravljanja državom.

³⁷ Hauswedell, Tessa, Axel Körner, and Ulrich Tiedau. *Re-mapping centre and periphery: asymmetrical encounters in European and global contexts* (London: UCL Press, 2019.), 65.

³⁸ Devčić, „ŠVEDSKA U 17. STOLJEĆU“, 62.

9. Zaključak

Veliki Sjeverni rat (1700. – 1721.) je drastično utjecao na položaj Švedskoga kraljevstva i Ruskoga Carstva u europskoj politici. Prikazane su posljedice dugogodišnjeg rata na Švedsko kraljevstvo, točnije kako je sam sukob utjecao na švedski gubitak položaja nekadašnje velesile i povlačenje s europske političke scene.

Švedsko je kraljevstvo diplomacijom i ratovanjem njezinih vladara steklo veliku moć i slavu. Širenjem vlastitog teritorija na štetu Ruskoga Carstva kojeg su za vrijeme Gustava II. Adolfa odsjekli od europske trgovine, zauzimanjem Livonije i osvajanjem grada Rige, oduzeli su Poljsko-Litavskoj uniji najbogatiji lučki grad poboljšavajući tako ekonomsku moć Švedskoga kraljevstva. Oduzimanjem ključnih posjeda i otoka od Danskoga kraljevstva, Švedska postiže veliku pomorsku nadmoć.

Sastavljanje Nordijske lige u 1699. godini nije bilo iznenađujuće. Frederik IV., Petar I. i August II. sklopili su međusobno savez protiv Švedske kako bi ostvarili svoje interese, te obuzdali moć Švedskoga kraljevstva i vratili Baltik u prvobitno stanje. Članice saveza protiv Švedske mislile su da je novi kralj Karlo XII. neiskusn, jer je imao tek petnaest godina. Švedska je izvojevala mnoge pobjede u početnim godinama rata, ali set tijekom cijelog rata se okrenuo 1709. godine kada se odvila bitka kod Poltave koja je označila prekretnicu rata. Velika pobjeda Ruskoga Carstva poslala je Karla XII. u egzil na područje Osmanskoga Carstva. Od Poltave, Švedska je samo gubila teritorije i svoje posjede, ali se ratu nije nazirao kraj. Zbog strateškog značaja Norveške Karlo XII. se zaputio ondje te je poginuo u trećoj opsadi Fridrekstena 1718. godine. Neposredni pregovori započeli su 1719. godine, a uslijedili su različiti mirovni pregovori kojima se Švedska odrekla svojih brojnih posjeda. Rat je okončan 1721. godine s mirom u Nystadu između Ruskoga Carstva i Švedskoga kraljevstva. Mirom u Nystadu prestaje razdoblje moći i slave Švedskoga kraljevstva te se Rusko Carstvo potvrdilo kao vodeća sila na Baltiku pod čvrstom rukom vladarske dinastije Romanov.

10. Popis literature

1. Bain, Robert Nisbet. *Charles XII and the Collapse of the Swedish Empire, 1682-1719*. New York: G. P Putnam, 1902.
2. Brand, Hanno. "Baltic connections: changing patterns in seaborne trade, C. 1450–1800." In *Baltic Connections (3 vols.)*, pp. 1-23. Brill, 2007. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., https://pure.knaw.nl/ws/portalfiles/portal/463798/BALTIC_CONNECTIONS_article.pdf.
3. Devčić, Vanja. "Švedska u 17. stoljeću." Zagreb: Filozofski fakultet odsjek za povijest, diplomski rad, 2016. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9793/1/Diplomski%20rad.pdf>.
4. Frost, Robert I. "‘Everyone Understood What It Meant’: The Impact of the Battle of Poltava on the Polish-Lithuanian Commonwealth." *Harvard Ukrainian Studies* 31, no. ¼, str 159–76, 2009. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., <http://www.jstor.org/stable/41756501>.
5. Hatton, Ragnhild Marie. *Charles XII of Sweden*. London, Weidenfeld & Nicolson, 1968.
6. Lewitter, L. R. "Peter the Great, Poland, and the Westernization of Russia." *Journal of the History of Ideas* 19, no. 4, str 493–506, 1958. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., <https://doi.org/10.2307/2707919>.
7. Lewitter, L. R. "Russia, Poland and the Baltic, 1697-1721." *The Historical Journal* 11, no. 1: str 3–34. 1968. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., <http://www.jstor.org/stable/2638078>.
8. Lockhart, P. *Sweden in the seventeenth century*. New York: Bloomsbury Publishing, 2017.
9. Loon Henrich, *Povijest čovječanstva*, Zagreb: Mozaik knjiga, preveo Ivo Hergešić, 2003.
10. Loren Carrica, . "Peter the Great vs. Charles XII of Sweden in the Great Northern War." Nebraska: University of Nebraska Undergraduate Research Journal, 2017. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., <https://openspaces.unk.edu/undergraduate-research-journal/vol21/iss1/10/>.
11. North, Michael. *From the Baltic to the Pacific: Trade, Shipping and Exploration on the Shores of the Russian Empire: In Re-Mapping Centre and Periphery: Asymmetrical Encounters in European and Global Contexts*, edited by Tessa Hauswedell, Axel Körner, and Ulrich Tiedau, 63–76. UCL Press, 2019. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., <https://doi.org/10.2307/j.ctv550cmg.7>.

12. Paweł, Krokosz. "Difficult alliance. Polish–Lithuanian Commonwealth and Russia against Sweden during the Great Northern War (1700–1721)—an introduction to the problematic." *Open Military Studies* 2, no. 1 str 248-264. 2022. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023.,
https://www.academia.edu/95870428/P_Krokosz_Difficult_alliance_Polish_Lithuanian_Commonwealth_and_Russia_against_Sweden_during_the_Great_Northern_War_1700_1721_an_introduction_to_the_problematic_Open_Military_Studies_2_2022_s_248_268.
13. Ploky, Serhii. "Poltava: The Battle That Never Ends." *Harvard Ukrainian Studies* 31, no. 1/4 2009. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., <http://www.jstor.org/stable/41756494>.
14. Robert K. Massie, *Peter the Great: His Life and World*, New York: Ballantine Books, 1981.
15. Šimić, Vedrana. "Rusija u doba Petra Velikog." *Rostra* 13, br. 13 str 149-165. 2022. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., <https://hrcak.srce.hr/292350>.
16. Štimac, Edvard. "Uspon Rusije u 18. stoljeću - Veliki sjeverni rat." Sveučilište u Rijeci Diplomski rad, Filozofski fakultet, 2017. Pristup ostvaren 2. VIII. 2023., <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:220941>.